

26.11.2024

EOAK/7627/2023

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Johanna Koivisto

SAAMENKIELISEN TULKKAUKSEN PUUTTUMINEN INARIN KUNTASTRATEGIA-TYÖPAJOILTA

1 KANTELU

Valtioneuvoston oikeuskansleri siirsi oikeusasiamiehen tutkittavaksi kantelun, jossa kantelija pyysi tutkimaan Inarin kunnan menettelyn saamen kielilain noudattamisessa Inarin kunnan kuntastrategiatyöpajoissa 21.–23.11.2023 ja tilaisuuksia koskevassa viestinnässä sosiaalisessa mediassa.

Kantelija kertoi tiedustelleensa Inarin kunnalta 22.11.2023, onko Ivalossa 23.11.2023 järjestettävässä tilaisuudessa saamenkielinen tulkkaus, ja Inarin kunnan ilmoittaneen tilaisuuden olevan suomenkielinen. Tilaisuuksiin oli voinut ilmoittautua etukäteen, mutta kunta ei ollut ilmoittautumislomakkeella kartoittanut saamen kielen tulkkauksen tarvetta. Kantelija kertoi pyytäneensä Inarin kunnalta 22.11.2023 mahdollisuutta käyttää saamen kieltä tilaisuudessa. Kunta ei ollut vastannut tiedusteluun. Kantelija katsoi, että kunta ei ollut oma-aloitteisesti toteuttanut kuntalaisensa saamen kielilain mukaisia oikeuksia eikä osoittanut palvelevansa saameksi.

Lisäksi kantelija arvosteli Inarin kuntaa siitä, että se ei ollut mainittuja tapahtumia koskevissa sosiaalisen median julkaisuissa tai marraskuun aikana muissakaan sosiaalisen median julkaisuissaan käyttänyt saamen kieliä. Kantelija katsoi, että Inarin kunta oli toistuvasti rikkonut saamen kielilakia.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys Inarin kunnalta. Selvityksessä todetaan muun ohella seuraavaa.

Inari on ainoa Suomen kunta, jossa äidinkielliset palvelut tulee saamen kielilain mukaisesti järjestää suomen lisäksi kolmella saamen kielellä; inarin-, koltan- ja pohjoissaameksi. Saamelaisalueen kuntia koskee saamen kielilaki (1086/2003), joka velvoittaa kuntia toteuttamaan saamelaisten kielelliset oikeudet ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Vuonna 2019 käynnistettiin Inarin kunnan aloitteesta saamelaisalueen kuntien yhteinen saamen kielistrategiatyö, jonka avulla vahvistettiin saamen kielten asemaa kuntien palveluissa. Kuntien lisäksi kielistrategiatyössä olivat asiantuntijoina mukana Saamelaiskäräjät ja Saamelaisalueen koulutuskeskus. Kielistrategian toimeenpanossa on erityisesti kiinnitetty huomiota saamenkielisistä palveluista tiedottamiseen ja niiden oma-aloitteeseen tarjoamiseen kuntalaisille.

Valtuusto on 11.6.2020 hyväksynyt Inarin kunnan saamen kielistrategian. Inarin kunta pyrkii huolehtimaan siitä, että sen omassa henkilöstössä on saamen kielen taitoisia työntekijöitä. Saamenkielinen palvelu turvataan ostopalveluilla ja tulkkauksen avulla tilanteissa, joissa saamenkielistä työntekijää ei ole.

Vuoden 2021 aikana kunnan www-sivujen saamen kieliversioita uudistettiin kattamaan perustiedot kunnan palveluista saamen kielillä. Sivuilta löytyy tiedot saamenkielisistä palveluista, saamenkielisistä työntekijöistä sekä tieto saamenkielisestä palvelupolusta kokonaisuutena eli vaihe vaiheelta etenevät ohjeet siihen, missä vaiheessa asiointia ja kenelle saamenkielisen palvelun tarpeesta kerrotaan. Palvelupolussa huomioidaan myös tulkkauksen palvelupolku niissä palveluissa, joissa ei ole saamenkielisiä työntekijöitä. Saamenkielisen palvelun ja tulkkauksen palvelupolusta kertovat ohjevideot toteutettiin suomeksi ja kaikilla saamen kielillä. Kunnan kaikkiin toimipisteisiin jaettiin saamen- ja suomenkieliset julisteet, joilla lisätään saamenkielisten kielellisten oikeuksien näkyvyyttä ja kannustetaan asiakkaita saamenkieliseen asiointiin.

Inarin kunta kuuluttaa kunnalliset ilmoitukset neljällä kielellä, suomella ja kolmella saamen kielellä. Kiinteistöissä, joissa Inarin kunnan palvelut sijaitsevat, myös opasteet ja kyltit ovat kaikilla kunnan virallisilla kielillä.

Inarin kunta edistää myös luottamushenkilöiden saamen kielilain mukaisten oikeuksien toteutumista. Inarin kunnan hallintosääntöön lisättiin vuonna 2022 pykälä saamen kielen käyttämisestä kunnan luottamustoimissa. Sen mukaan toimielinten kokouksissa saamenkieliset puheenvuorot tulkataan kokouksissa suomeksi ja kokouskutsu ja asialista käännetään luottamushenkilön käyttämälle saamen kielelle.

Kunnan toimintaa ja taloutta ohjaava kuntastrategia tarkistetaan kuntalain mukaan vähintään kerran valtuuston toimikaudessa. Inarin kuntastrategian uudistaminen aloitettiin syksyllä 2023 ja se hyväksyttiin valtuustossa maaliskuussa 2024. Aluksi kuntastrategian merkityksestä, strategiatyön käynnistämisestä ja strategiakyselystä tiedotettiin kunnan verkkosivuilla, ilmoituslehti Inarilaisessa sekä sosiaalisessa mediassa (Facebook sekä Instagram) suomeksi ja kaikilla saamen kielillä. Strategiakysely toteutettiin suomeksi ja kaikilla saamen kielillä. Kuntalaisille avoimia strategiatyöpajoja järjestettiin Inarissa sekä Ivalossa.

Valtuuston 11.3.2024 hyväksymän Inarin kuntastrategian neljästä painopisteestä yksi on saamelaisuus. Saamen kielistrategia on nostettu toimintaa ohjaavaksi asiakirjaksi strategiassa. Strategiassa jokaiselle painopisteelle on kuvattu toiminnalliset tavoitteet, kärkitoimenpiteet ja seuranta. Saamelaisuuden osalta toiminnallisia tavoitteita ovat mm. saamen kielten näkyvyyden vahvistaminen, saamenkielisten työntekijöiden saatavuuden parantaminen, saamenkielisten palvelujen vahvistaminen, hyvät väestösuhteet ja rakentava vuoropuhelu saamelaistoimijoiden kanssa.

Kuntastrategia on päätetty kääntää kokonaisuudessaan kaikille saamen kielille. Käännökset hyödynnetään kaikessa verkkoviestinnässä, samoin valmistelussa oleva kuntastrategiakuva tullaan toteuttamaan kaikilla kieliversioilla.

Selvityspyynnössä yksilöityihin kysymyksiin annettuja kunnan vastauksia käsitellään myöhempänä asian arviointia koskevassa jaksossa.

3 RATKAISU

3.1 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

Perustuslain 14 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Muun muassa **Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus** ja alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva **eurooppalainen peruskirja** sisältävät velvoitteita vähemmistön aseman edistämiseksi.

Saamen kielilain tarkoituksena on lain 1 §:n mukaan osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielilaissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan, ovat Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien viranomaiset sekä sellaisten kuntayhtymien viranomaiset, joissa jokin näistä kunnista on jäsenenä, Lapin hyvinvointialueen viranomaiset sekä sellaisten hyvinvointiyhtymien viranomaiset, joissa Lapin hyvinvointialue on jäsenenä.

Saamen kielilain 4 §:n 1 momentin mukaan saamelaisella on oikeus omassa asiassa tai asiassa, jossa häntä kuullaan, käyttää tässä laissa tarkoitettussa viranomaisessa saamen kieltä. Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta tässä laissa säännellyjä kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muuta kieltä, kuten suomea tai ruotsia.

Saamen kielilain 6 §:n mukaan Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien ja Lapin hyvinvointialueen toimielinten saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa. Kokouksissa tulee tarvittaessa järjestää tulkkaus.

Saamen kielilain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet sekä opasteet ja yleisön käytettäväksi tarkoitettut lomakkeet täyttöohjeineen on saamelaisten kotiseutualueella laadittava ja annettava myös saamen kielellä.

Saamen kielilain 3 lukua sovelletaan saamelaisten kotiseutualueella.

Lukuun sisältyvän saamen kielilain 12 §:n 1 momentin mukaan saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Lain 13 §:ssä säädetään oikeudesta saada toimituskirja tai muu asiakirja saamen kielellä.

Saamen kielilaissa säädetään myös viranomaisten ilmoitusten, kutsujen ja kirjeiden kielestä, viranomaisen velvollisuudesta käyttää saamen kieltä vastatessaan sille saamen kielellä toimitettuihin kirjallisiin yhteydenottoihin ja velvollisuudesta toiminnassaan muutenkin edistää saamen kielen käyttämistä (15 §), kunnan toimielimen pöytäkirjojen ja muiden asiakirjojen kielestä (16 §) ja asian suullisessa käsittelyssä käytettävästä kielestä sekä tulkkauksesta (19 §).

Saamen kielilain 24 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että saamen kielilain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen tulee osoittaa yleisölle palvelevansa myös saameksi. Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen voi antaa parempaakin kielellistä palvelua kuin saamen kielilaissa edellytetään.

Julkisen vallan toimintavelvollisuutta on korostettu jo ehdotetussa lain tarkoituksipykälässä. Saamelaisten kielelliset oikeudet eivät ole riippuvaisia henkilön kielitaidosta tai kansalaisuudesta. Perustuslaki edellyttää, että lakeja ja muita normeja sovelletaan perusoikeusmyönteisesti ja että jokaisen asiat käsitellään hyvän hallinnon periaatteiden mukaan joutuisasti, asiallisesti ja tasapuolisesti. Jos viranomaisessa voi lain mukaan asioida saamen kielellä, tulee sen olla kansalaisten havaittavissa ilman, että sitä erikseen tarvitsee tiedustella. Pykälän 2 momentissa korostettaisiin sitä, että laissa säädettäisiin ainoastaan kielellisten oikeuksien vähimmäistasosta. Laki ei olisi esteenä sille, että viranomaistoiminnassa taikka muutoin julkista tehtävää hoidettaessa huolehdittaisiin paremmasta kielellisestä palvelusta kuin mitä laki edellyttää. Siten viranomaisen voisi käyttää saamen kieltä laajemmin kuin mitä saamen kielilaissa edellytetään. Viranomaisen voisi näin ollen myös halutessaan soveltaa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella sijaitseviin virastoihinsa saamen kielilain 3 lukua. Viranomaisen tulee kuitenkin ottaa huomioon yhdenvertaisuuden vaatimukset ja se, ettei kenenkään kielellisiä oikeuksia loukata. Pykälän 1 momenttia vastaavat säännökset sisältyvät kielilain 23 §:n 1 ja 2 momenttiin ja 2 momenttia vastaavat säännökset kielilain 2 §:n 3 momenttiin (HE 46/2003 vp, s. 42).

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin.

Hallintolain 8 §:n mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Kuntalain 29 §:n 1 momentin mukaan kunnan toiminnasta on tiedotettava asukkaille, palvelujen käyttäjille, järjestöille ja muille yhteisöille. Kunnan tulee antaa riittävästi tietoja kunnan järjestämistä palveluista, taloudesta, kunnassa valmistelussa olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Kuntalain 108 §:n mukaan kunnan ilmoitukset saatetaan tiedoksi julkaisemalla ne yleisessä tietoverkossa, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu, sekä tarpeen vaatiessa muulla kunnan päättämällä tavalla.

3.2 Mahdollisuus käyttää saamen kieltä kunnan tilaisuudessa ja oikeus tulkkaukseen

Kantelija oli tiedustellut Inarin kunnalta, onko kunnan Ivalossa 23.11.2023 järjestämässä kuntastrategiatyöpajassa saamenkielinen tulkkaus, ja pyytänyt mahdollisuutta käyttää tilaisuudessa saamen kieltä. Inarin kunta oli ilmoittanut tilaisuuden olevan suomenkielinen.

Inarin kunnan selvityksen mukaan kantelussa tarkoitettuihin työpajoihin pyydettiin ilmoittautumista, joka ei ollut pakollinen, Webropol-linkin kautta etukäteen. Työpajoihin ilmoittautumisen yhteydessä ei kysytty tulkkauksen tarpeesta. Ilmoittautumislomakkeella oli kuitenkin kohta, jossa oli mahdollista lähettää tilaisuuden järjestäjälle muita terveisiä. Ilmoittautumisen yhteydessä ei tullut yhtään kysymystä tai pyyntöä tulkkauksesta.

Inarin kunnassa ei ole käytäntönä järjestää tulkkauksia yleisötilaisuuksiin, ja tilaisuudet ovat pääsääntöisesti aina suomenkielisiä. Tiedossa ei ole ainakaan viime vuosilta aiempia pyyntöjä tulkkauksen järjestämiseksi. Tilaisuuksiin ilmoittautumisia vastaanottaessa saamenkielisille ei tarjota oma-aloitteisesti tulkkauksmahdollisuutta. Kunta katsoo, että saamen kielilaki ei velvoita kuntaa järjestämään tulkkausta yleisötilaisuuksiin. Kuntastrategiatyöpajat vuonna 2023 olivat kaikille avoimia yleisötilaisuuksia, joissa olennainen osa työpajaa oli osallistujien työskentely ryhmissä. Työskentelykielenä ryhmissä oli suomen kieli, koska se oli osallistujien yhteinen kieli.

Inarin kunta katsoo, että saamelaisella on oikeus tulkkaukseen Inarin kunnassa saamen kielilain mukaisesti omaa asiaa hoitaessaan tai ollessaan kuultavana omassa asiassaan. Asiakas pyritään ohjaamaan saamenkielisen työntekijän luo. Kun saamenkielistä palvelua ei ole tarjota, kunta hankkii tulkkauksen. Tulkkaustarpeesta pyydetään ilmoittamaan mahdollisuuksien mukaan etukäteen, sillä tulkit toimivat freelance-periaatteella, joten tulkin paikalle tai etäyhteyden päähän saamiseen voi mennä aikaa.

Saamelaisella on saamen kielilain 4 §:n mukaan oikeus omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan, käyttää saamen kielilaissa tarkoitettussa viranomaisessa saamen kieltä. Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen (HE 46/2003 vp, s. 34) mukaan ilmaisu ”omassa asiassa tai asiassa, jossa häntä kuullaan”, tarkoittaa sitä, että yksityishenkilön oikeus käyttää saamen kieltä olisi rajattu koskemaan vain hänen omaa asiaansa. Jos asia ei koske häntä itseään, oikeutta saamen kielen käyttämiseen ei olisi. Pykälää sovellettaisiin ainoastaan sellaisissa lain soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa, jotka sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kotiseutualueella noudatettaisiin saamen kielilain 12 §:ää.

Saamen kielilain 12 §:n mukaan saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Tämän säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen (HE 46/2003 vp, s. 36) mukaan yleisperiaatteena olisi, että kotiseutualueella saamelainen voisi sekä suullisesti että kirjallisesti valintansa mukaan käyttää joko suomen tai saamen kieltä viranomaisissa asioidessaan. Tämä oikeus ei olisi rajattu vain omaan asiaan. Kotiseutualueen viranomaisissa asioimista koskeva käytäntö muistuttaisi kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä viranomaisissa asioimista koskevaa käytäntöä. Kotiseutualueella saamen- ja suomenkielisellä väestöllä tulisi molemmilla olla todellinen mahdollisuus käyttää omaa kieltään samalla tavalla kuin suomen- ja ruotsinkielisellä väestöllä kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa kielilain mukaan.

Saamen kielilain esitöissä ei ole käsitelty kysymystä siitä, mitä on pidettävä 12 §:ssä tarkoitettuna ”viranomaisessa asioimisena”. Sinänsä ei nähdäkseen ole poissuljettua päätyä sellaiseen tulkintaan, että työpajan kaltainen kunnan yleisötilaisuus ei ole laissa tarkoitettua viranomaisessa asioimista. Toisaalta säännös menettäisi jossain määrin merkityksensä, jos sitä tulkittaisiin kovin suppeasti, ottaen huomioon myös lain 24 §:ssä viranomaiselle säädetty velvollisuus toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta käytännössä ja se, että viranomaisen tulee osoittaa yleisölle palvelevansa myös saameksi. Ei ole poissuljettua, etteikö kunnan viranomaisen järjestämään yleisötilaisuuteen ja työpajaan osallistumisessa voitaisi nähdä vähintäänkin viranomaisessa asiointia muistuttavia piirteitä. Totean myös, että yleisötilaisuuden ja tiedottamisen raja voi sekin olla häilyvä.

Toisaalta on tulkinnanvaraista, onko viranomaisen kielellisiä velvoitteita kuitenkaan mahdollista tulkita saamen kielilain 24 §:n nojalla laajemmiksi kuin ne on laissa nimenomaisesti säädetty. Merkillepantavaa on myös, että saamen kielilaki on säädetty ja sen soveltamisalarajaukset hyväksytyt perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVM 4/2003 vp).

On myös todettava, että saamen kielilain 6 §:n 1 momentissa on säädetty, että Inarin kunnan edustuksellisten toimielinten saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa ja kokouksissa tulee pykälän 2 momentin mukaan tarvittaessa järjestää tulkkaus. Vastaavaa velvollisuutta ei ole nimenomaisesti säädetty kunnan yleisötilaisuuksien osalta.

Selvityksen perusteella kantelija on osallistunut aktiivisesti työpajatilaisuuteen ja hänellä lienee ollut mahdollisuus sinänsä käyttää saamen kieltä, mutta tulkkauksen puuttuessa vuorovaikutus ryhmätyöskentelyyn perustuvassa tilaisuudessa ei ole käytännössä ollut omalla kielellä mahdollista. Tässä nimenomaisessa tapauksessa kunnan mahdollisuus järjestää tilaisuuteen tulkkaus olisi käytännössä ollut aikataulusyistäkin vähäinen.

Korostan, että saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella saamen kielilain 3 luvun mukaiset laajemmat kielelliset oikeudet kuin muualla Suomessa, ja toisin kuin Inarin kunnan selvityksen perusteella voisi olla pääteltävissä, saamelaisen oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä ei ole kotiseutualueella rajattu vain omaan asiaan. Korostan myös, että saamen kielilain 24 §:n perusteella kunnalla on oma-aloitteinen velvollisuus huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta käytännössä ja se voi antaa parempaakin kielellistä palvelua kuin laissa edellytetään. Tämä edistäisi myös kuntalaisten osallistumisoikeuksien toteutumista.

Minulla ei kuitenkaan ole yksiselitteisiä oikeudellisia perusteita katsoa, että Inarin kunta olisi selvästi menetellyt saamen kielilain vastaisesti, kun se ei ollut järjestänyt tulkkausta kantelussa tarkoitettuun yleisötilaisuuteen.

3.3 Tiedusteluun vastaaminen

Hallintolain 8 §:n mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Saadusta selvityksestä ilmenee, että kantelija oli kuntastrategiatyöpajaa edeltävänä päivänä 22.11.2023 yksityisviestillä sosiaalisessa mediassa tiedustellut, onko tilaisuudessa saamen kielen tulkkausta. Hänelle oli samana päivänä vastattu työpajan olevan suomenkielinen. Saman päivän iltana kantelija oli pyytänyt tulkkausta yksityisviestinä sosiaalisessa mediassa. Keskustelua käynyt kunnan edustaja oli lukenut viestin 23.11.2023 muutamia tunteja ennen työpajan alkamista. Kantelijalle oli jo aiemmin kerrottu tilaisuuden olevan suomenkielinen. Tulkkauksen järjestäminen yleisötilaisuuteen tai työpajatyöskentelyyn ei ole käytäntö, joten tässä aikataulussa kunnan edustaja ei ollut lähtenyt asiaa erikseen selvittämään.

Inarin kunnan selvityksen mukaan vastaus kantelijan tiedusteluun oli valitettavasti jäänyt kirjoittamatta ennen tilaisuutta. Kunnan mukaan sosiaalisen median kanavat ovat kunnalle virallisen viestinnän ja palautekanavien ohella tärkeä lisäpalvelu viestinnässä kuntalaisille ja Inarin kunnan asioista kiinnostuneille. Inarin kunta pitää tärkeänä käydä keskustelua ja vastata viesteihin, kuten muuhunkin palautteeseen mahdollisuuksien mukaan. Inarin kunnalla ei kuitenkaan ole jatkuvaa päivystystä sosiaalisen median kanavissa ja kaikkeen palautteeseen tai pyyntöihin ei pystytä vastaamaan. Sosiaalisen median kanavat eivät ole virallisia oman asian vireille laittamisen kanavia. Kantelijalle oli aiemmin viestissä 22.11.2023 annettu kunnanjohtajan ja viestintä- ja yhteistoimintapäällikön puhelinnumerot yhteydenottoa varten mahdollista palautetta kuntaa tai kuntastrategiaprosessia koskien.

Katson, että edellä kerrotun perusteella kunnan menettely ei anna aihetta toimenpiteisiin.

3.4 Työpajoja koskeva kunnan tiedottaminen sosiaalisessa mediassa

Kantelun mukaan Inarin kunta ei ole mainittuja tapahtumia koskevissa sosiaalisen median julkaisuissa tai marraskuun aikana muissakaan sosiaalisen median julkaisuissaan käyttänyt saamen kieltä.

Saamen kielilain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet sekä opasteet ja yleisön käytettäviksi tarkoitetut lomakkeet täyttöohjeineen on saamelaisten kotiseutualueella laadittava ja annettava myös saamen kielellä.

Pääasiallisesta kohderyhmästä riippuisi, mitä kieltä tiedottamisessa tulisi käyttää. Jos kohderyhmänä ovat saamelaiset yleensä, tulisi nykyiseen tapaan käyttää pohjoissaamea. Mikään ei kuitenkaan estäisi viranomaisia käyttämästä tiedottamisessa ainakin jossakin laajuudessa myös muita saamen kieliä (HE 46/2003 vp, s. 35).

Inarin kunnan selvityksen mukaan kunnan ilmoitukset saatetaan tiedoksi kuntalain 108 §:n mukaisesti Inarin kunnan kotisivulla www.inari.fi. Inarin kunta kuuluttaa kunnalliset ilmoitukset neljällä kielellä, suomella ja kolmella saamen kielellä. Inarin kunta käyttää viestinnässään pääasiallisesti suomen kieltä ja mahdollisuuksien mukaan kaikkia saamen kieliä ja tarpeen mukaan esimerkiksi englantia. Inarin kunnan verkkosivuilla on palvelukuvaukset saamen kielillä. Inarin kunta ei käännätkä kaikkia tiedotteitaan saamen kielille.

Lisäksi Inarin kunta tiedottaa sosiaalisessa mediassa suomeksi ja pyrkii mahdollisuuksien mukaan tiedottamaan myös saamen kielillä ja tarpeen mukaan muilla kielillä. Kunnan tavoitteena on, että saamen kielet enenevässä määrin näkyisivät kunnan kaikessa viestinnässä, myös sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median päivitysten nopeus ei kuitenkaan usein mahdollista kaikkien saamenkielisten käännösten tilaamista. Kunnan saamenkieliset työntekijät tekevät saamenkielisiä päivityksiä jonkin verran.

Tiedossani ei ole saamenkielistä tiedottamista koskevaa aiempaa oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytäntöä. Siksi katson aiheelliseksi tässä yhteydessä tuoda esiin, mitä oikeusasiamies on eräissä ruotsin kielellä tiedottamista koskevissa ratkaisuisaan todennut, koska suomen ja ruotsin kielen käyttämisestä viranomaisten tiedottamisessa on säädetty kielilain 32 ja 33 §:ssä paljolti samansuuntaisesti kuin saamenkielisestä tiedottamisesta (HE 46/2003 vp, s. 35).¹

¹ Todettakoon kuitenkin, että suomen ja ruotsin kielille on perustuslaissa annettu kansalliskielten asema toisin kuin saamen kielille, joten saame ei sinänsä voi statukseltaan olla näiden kielten kanssa yhdenvertainen (HE 46/2003 vp, s. 25). Toisaalta saamen kielellä on kansalliskielten ohella alueellisesti virallisen kielen asema ja siten tietyissä suhteissa virallisen kielen asema (HE 92/2002 vp, s. 37).

Kunnallisen viranomaisen yleisölle suunnatussa tiedottamisessa on kaksikielisessä kunnassa käytettävä suomen ja ruotsin kieltä riippumatta siitä, missä muodossa ja millä tavalla tieto annetaan. Kaksikielisen viranomaisen on sekä omassa palvelussaan kuin muussa ulkoisessa toiminnassaan osoitettava, että se käyttää molempia kieliä. Kaikkien kaksikielisten viranomaisten tulisi pyrkiä julkaisemaan yleisölle osoitetut ilmoitukset samanaikaisesti suomeksi ja ruotsiksi (dnro 3284/4/08). Kaksikielisten viranomaisten tulisi pyrkiä julkaisemaan myös verkkopalvelunsa samanaikaisesti molemmilla kansalliskielillä (dnro 4808/4/15). Jos suomenkielinen tieto viranomaisen verkkosivuilla on sekä ajantasaisempaa että yksityiskohtaisempaa kuin ruotsinkieliset tiedot, erot ovat suuremmat kuin kielilaki sallii, ja ruotsinkielinen tieto ei ole kielilain mukaista (dnro 1515/4/10). Kansalliskieliä on mahdollisuuksien mukaan tiedottamisessa kohdeltava tasavertaisesti myös tiedonvälityksen välineen tai kanavan osalta. Toisaalta saattaa usein olla niin, että täydellistä tasaa ei käytännössä aina voida saavuttaa, esimerkiksi siksi, että erikielisten sanomalehtien levikissä on eroja, tai muiden vastaavien olosuhteiden takia (dnro 3010/4/11). Vähimmäisvaatimus yksilön näkökulmasta on tiedottamista koskevan pykälän perusteluiden mukaan se, että hän saa omalla kielellään tietoa kyseisestä asiasta ja sen henkilön yhteystiedot, joka voi antaa lisätietoja omalla kielellä (dnro 1793/4/2015, EOAK/3785/2016).

Poliisin Facebookissa tiedottamista koskevan ratkaisun (EOAK/3806/2017) mukaan, vaikka yhtäältä voidaankin kysyä, ovatko kielilain säännökset viranomaisten tiedottamisesta suoraan sovellettavissa esimerkiksi sosiaaliseen mediaan, voisi olla vaikeaa – ainakaan oikeudellisesti kestäväällä tavalla – perustella, miksei viranomaisen tulisi soveltaa kielilain periaatteita paitsi sosiaalisessa mediassa myös muissa verkkopalveluissa. Kansalliskieliä on mahdollisuuksien mukaan kohdeltava yhdenvertaisesti riippumatta siitä, millaista tiedonvälityskanavaa viranomainen käyttää, ja siitä, onko palvelu viranomaisen omilla verkkosivuilla vai sellaisilla kaupallisilla alustoilla, joita viranomainen käyttää. Viranomaisen omia verkkosivuja ja läsnäoloa sosiaalisessa mediassa tulee siten tarkastella kielilain kannalta erillisinä tiedonvälityskanavina. Vastaavalla tavalla sosiaalisen median eri kanavia tulee tarkastella erillisinä tiedonvälitystapoina. Jos viranomainen toimii esimerkiksi Facebookissa asiaankuuluvalla tavalla kaksikielisesti, tästä ei seuraa, että se voisi kokonaan sivuuttaa toisen kansalliskielen käytön esimerkiksi Instagramissa. Jos kaksikielinen viranomainen käyttää erilaisia tiedonvälityskanavia (esim. oma tiedotuslehti tai verkkosivut, sosiaalinen media), tulisi molempien kansalliskielten olla näkyvillä samanaikaisesti, vaikkakaan tiedon ei kielilain mukaan tarvitse olla sisällöltään täysin samanlaista molemmilla kansalliskielillä.

Huomioni kiinnittyi siihen Inarin kunnan selvityksessä yleisellä tasolla todettuun, että kunta ei käännätkä kaikkia tiedotteitaan saamen kielille. Minun ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole ollut mahdollista yksityiskohtaisesti käydä läpi Inarin kunnan erikielisten verkkosivujen tai muun tiedottamisen sisältöä siitä näkökulmasta, mikä tilanne oli ollut kantelun tekohetkellä ja mikä tilanne tällä hetkellä on.

Saadun selvityksen mukaan kuntastrategiaa ja työpajoja koskevat tiedotteet sekä kuntastrategiakysely julkaistiin myös saamen kielillä kunnan verkkosivuilla, ilmoituslehti Inarilaisessa sekä sosiaalisessa mediassa Facebook-julkaisuina. Instagramissa julkaisut olivat vain suomen kielellä.

Totean yleisellä tasolla, että viranomaisten verkkosivujen ja sittemmin myös erilaisten verkkosivuilla tarjottavien asiointipalveluiden ja sosiaalisen median merkitys on voimakkaasti kasvanut paitsi tiedonvälityksen myös hallinnossa asioinnin näkökulmasta. Sosiaalisen median eri kanavia tulee tarkastella erillisinä tiedonvälitystapoina, eikä tiedottaminen jossakin sosiaalisen median kanavassa suomen ja saamen kielillä merkitse sitä, että tiedottaminen jossakin toisessa sosiaalisen median kanavassa voisi tapahtua vain suomeksi. Hallinnon asiakkaiden tasapuolisen kohtelun ja kielellisen yhdenvertaisuuden kannalta on myös ongelmallista, jos tietoa on saamen kielillä saatavilla selvästi suppeammin kuin suomen kielellä.

Pidän tärkeänä, että Inarin kunnassa asetetun tavoitteen mukaisesti saamen kielet enenevässä määrin näkyisivät kunnan kaikessa viestinnässä, myös sosiaalisessa mediassa. Julkisella vallalla on velvollisuus turvata perusoikeuksien toteutuminen soveltamalla lainsäädäntöä tavalla, joka parhaiten turvaa kunnan asiakkaiden tasapuolisen kohtelun ja kielellisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kunnan tiedottamisessa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.2 ja 3.4 esittämäni näkökohdat Inarin kunnan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän kunnanhallitukselle tämän päätökseni.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös saamen kielilain valmistelusta vastaavalle oikeusministeriölle.